

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.48

Андреева Г.П.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри природокористування та техногенної безпеки
Чернігівського національного технологічного університету

ОЦІНКА НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

У статті запропоновано модель оцінки національного туристично-рекреаційного комплексу щодо перспектив формування його конкурентних переваг. Національний туристично-рекреаційний комплекс включає у себе досить розрізнені галузі економіки. Вони не лише мають відмінне підпорядкування, але і застосовують різні статистичні методики. У результаті застосування запропонованої автором моделі, яка відповідає принципам системності, можна визначити місце вітчизняного туристичного продукту на світовому ринку, виявити взаємозв'язки між окремими галузями, факторами, такими як: конкуренція, попит, діяльність підприємств туристичної інфраструктури тощо. Результати дослідження національного туристично-рекреаційного комплексу за наведеною моделлю доцільно застосовувати при розробці державної туристичної стратегії, інструментів ефективного регулювання туристичних потоків, доходів від них і розвитку туристичної інфраструктури (як всієї країни, так і її окремих регіонів).

Ключові слова: конкурентні переваги, національний туристично-рекреаційний комплекс, модель оцінки туристично-рекреаційного комплексу, системний аналіз в туризмі, конкурентоспроможність туристичного продукту.

Андреева А.П. ОЦЕНКА НАЦИОНАЛЬНОГО ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА ОТНОСИТЕЛЬНО ПЕРСПЕКТИВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ

В статье предложена модель оценки национального туристско-рекреационного комплекса относительно перспектив формирования его конкурентных преимуществ. Национальный туристско-рекреационный комплекс включает в себя разрозненные отрасли экономики. Они не только имеют различное подчинение, но и применяют разные статистические методики. В результате использования предложенной автором методики оценки можно определить место отечественного туристического продукта на мировом туристическом рынке, определить взаимосвязи между отдельными отраслями, факторами, такими как: конкуренция, спрос, деятельность предприятий туристической инфраструктуры и т.д. Результаты исследования национального туристско-рекреационного комплекса с помощью предложенной модели имеет смысл применять при разработке государственной туристической стратегии, инструментов эффективного регулирования туристических потоков, доходов от них и развития туристической инфраструктуры (как всей страны, так и ее отдельных регионов).

Ключевые слова: конкурентные преимущества, национальный туристско-рекреационный комплекс, модель оценки туристско-рекреационного комплекса, системный анализ в туризме, конкурентоспособность туристического продукта.

Andreyeva G.P. ESTIMATION OF NATIONAL TOURISM AND RECREATIONAL COMPLEX CONCERNING PROSPECTS OF FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES

In article the model of estimation of national tourism and recreational complex concerning prospects of formation of its competitive advantages is offered. National tourism and recreational complex includes quite isolated areas of economy. They not only have excellent submission, but also apply different statistical techniques. As a result of application of the model offered by the author which complies with the principle of systemacity, it is possible to define the place of national tourist product in the world market, to render interrelations between separate areas, factors, such as: competition, demand, activity of enterprises of tourism infrastructure, etc. Results of research of national tourism and recreational complex according to the given model is expedient to apply at development of state tourism strategy, tools of effective regulation of tourism streams, incomes from them and development of tourism infrastructure (both of the country in general and its separate regions).

Keywords: competitive advantages, national tourism and recreational complex, estimation model of tourism and recreational complex, system analysis in tourism, competitiveness of tourist product.

Постановка проблеми. Для визначення перспективних напрямів та методів формування конкурентних переваг національного туристично-рекреаційного комплексу в першу чергу необхідно проаналізувати поточну ситуацію на туристичному ринку і оцінити об'єктивні можливості країни щодо виробництва туристичного продукту, конкурентоспроможного на світовому ринку. Оцінка передумов формування конкурентних переваг національного туристично-рекреаційного комплексу потребує цілісного дослідження стану, динаміки та економічних тенденцій ряду відокремлених галузей економіки, підприємства яких задіяні в обслуговуванні туристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільший внесок в дослідження методів аналізу кон-

курентних переваг галузей національної економіки зробив фундатор цієї теорії М. Портер [1-4]. Деякі аспекти даного питання відображаються в роботах вітчизняних та російських науковців: Л. Антонюк [5], Р. Фатхутдінова [6] тощо. Питаннями розвитку туризму та підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу країни зайняті такі вітчизняні фахівці, як Н. Алешугіна [7], І. Безуглий [8], О. Гонта [8], П. Коваль [7] тощо. Однак, методика оцінки туристично-рекреаційного комплексу з метою визначення можливостей для формування конкурентних переваг на даний час недостатньо розроблена і потребує доопрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є розробка поетапної моделі проведення аналізу наявних конку-

рентних переваг і передумов для формування нових. Дана модель повинна враховувати структуру туристично-рекреаційного комплексу і наявну, доступну для аналізу, статистичну інформацію. Для побудови зазначеної моделі необхідно сформулювати принципи оцінки передумов формування конкурентних переваг, з урахуванням засад системного аналізу та теорії конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу. В основу моделі оцінки діяльності національного туристично-рекреаційного комплексу щодо формування конкурентних переваг доцільно покласти наступні принципи системного аналізу [розроблено автором з використанням: 9, 10]:

- принцип остаточної мети – полягає у відборі інструментів та інформаційної бази аналізу, які мають забезпечити дослідження зовнішніх та внутрішніх умов і факторів конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу України, процесів формування конкурентних переваг в ньому;

- принцип повноти інформації – аналіз туристично-рекреаційного комплексу України потребує застосування інформаційної бази різних галузей, тому планувати його необхідно на засадах вітчизняної статистичної методології, що дозволяє користуватися офіційними джерелами Державної служби статистики України [11].

- принцип єдності, зв'язаності і модульності – згідно з принципом єдності ми повинні досліджувати туристично-рекреаційний комплекс як єдине ціле, водночас він є системою, що ув'язує між собою сукупність секторів та туристичних ресурсів (що забезпечує принцип зв'язаності). Теоретичною базою нашого дослідження є теорія конкурентних переваг М. Портера [1-4], тому для забезпечення принципу модульності (абстрагування від зайвої деталізації і збереження при цьому можливості адекватного опису предмету дослідження) ми пропонуємо використати інструмент «ромб Портера» [3] для визначення взаємозв'язків окремих складових туристично-рекреаційного комплексу. У такий спосіб можна зобразити предмет нашого дослідження як систему груп параметрів, що дають опис факторів конкурентоспроможності національного туристичного продукту на рисунку 1.

У результаті визначення тісноти взаємозв'язків між показниками, що характеризують фактори конкурентоспроможності національного туристичного продукту та власне її рівнем (за допомогою рис. 1), можна зробити аналіз виробничих відносин, які на даний момент склались в національному туристично-рекреаційному комплексі.

- принцип ієрархії, який є важливим для системного аналізу, в нашому дослідженні пропонуємо виразити у двох аспектах: по-перше, в послідовному дослідженні передумов формування конкурентних переваг національного туристично-рекреаційного комплексу спочатку в межах міжнародного конкурентного поля (визначення місця України на світовому ринку туристичних продуктів), а потім оцінка конфігурації консервативних сил національного конкурентного поля; по-друге, для визначення ієрархічної структури процесу дослідження ми пропонуємо структурно-логічну схему аналізу системи факторів конкурентоспроможності національного туристично-рекреаційного комплексу України (див. рис. 2), де відображено логічну послідовність виконання окремих етапів аналізу (з урахуванням принципу повноти інформації).

• принцип функціональності – структура аналізу повинна бути пов'язана з його функціями, а тому кожен етап аналізу в структурно-логічній схемі (див. рис. 2) несе функціональне навантаження, суть якого визначається головною метою дослідження.

Таким чином, при дотриманні, названих вище, принципів методики оцінки, можна розробити модель системного аналізу національного туристично-рекреаційного комплексу щодо перспектив формування конкурентних переваг. Відповідність запропонованої моделі ознакам системної може дозволити здійснювати аналіз всього досліджуваного комплексу як в цілому так і окремих його складових.

На першому етапі аналізу (див. рис. 2) передбачається порівняльний аналіз статистичних даних країн-учасниць ЮНВТО щодо кількості іноземних відвідувачів та доходів від міжнародного туризму. В результаті виявлення країн-лідерів Європейського туристичного регіону (які є потенційними конкурентами України в межах світового конкурентного поля) передбачається контент-аналіз стратегій розвитку туризму та інформації із засобів масової інформації, яка дозволяє визначити основні напрями розвитку туризму (сегменти ринку туристичних продуктів) в цих країнах.

На другому етапі оцінки національного туристично-рекреаційного комплексу щодо перспектив формування конкурентних переваг передбачається здійснити дослідження і математичне обґрунтування взаємозв'язків між факторами, що впливають на конкурентоспроможність туристичного продукту за допомогою стохастичного аналізу.

На цьому етапі необхідно визначити конфігурацію консервативних сил національного конкурентного поля, під вплив яких підпадають суб'єкти досліджуваного комплексу.

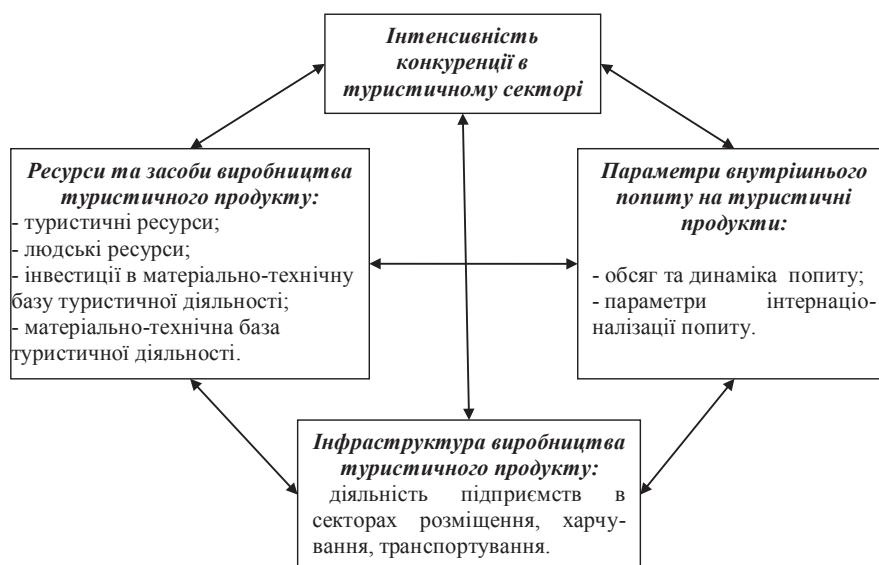

Рис. 1. Система груп параметрів, що описують фактори конкурентоспроможності національного туристичного продукту

Джерело: адаптовано автором з [4]

На другому етапі оцінки національного туристично-рекреаційного комплексу щодо перспектив формування конкурентних переваг передбачається здійснити дослідження і математичне обґрунтування взаємозв'язків між факторами, що впливають на конкурентоспроможність туристичного продукту за допомогою стохастичного аналізу. На цьому етапі необхідно визначити конфігурацію консервативних сил національного конкурентного поля, під вплив яких підпадають суб'єкти досліджуваного комплексу.

За рекомендаціями фахівців з економічного аналізу В. Ковальова та О. Волкової [12], аналіз взаємозв'язків між факторами і результирующим показником необхідно здійснювати за наступними етапами: 1) якісний аналіз (підготовчий етап): постановка мети аналізу, визначення результируючих ознак, визначення факторних ознак, вибір періоду аналізу, вибір методу аналізу; 2) аналіз зв'язків.

Отже, метою аналізу в межах даного дослідження є визначення факторів конкурентоспроможності національного туристично-рекреаційного комплексу. Для вибору результируючої ознаки необхідно визначити можливі кількісні параметри, що цілісно відображають конкурентоспроможність туристично-рекреаційного комплексу. На нашу думку, вагомим показником конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу будь-якого рівня є туристичні потоки. Згідно зі статистичною методологією України, виокремлюють такі види потоків туристів [13; 14]: міжнародні виїзні туристи; міжнародні в'їзні (іноземні) туристи; внутрішні туристи.

У той же час, згідно зі статистичною методологією ЮНВТО, додатково виокремлюються такі поняття, що характеризують потоки туристів [15]:

- національний туристичний потік – кількість вітчизняних туристів, що подорожує (сума внутрішніх та міжнародних виїзних потоків туристів), яка відображає мобільність нації (за висновками М. Портера [3] – це один і зпотужних факторів формування конкурентних переваг національної економіки);

- потік туристів у межах країни – відображає кількість туристів, які подорожують територією країни: сума внутрішнього та міжнародного в'їзного туристичних потоків; характеризує рівень споживання туристичних продуктів у країні.

Саме туристичний потік у межах країни відображає конкурентоспроможність національного туристично-рекреаційного комплексу, оскільки є індикатором привабливості, який охоплює всіх туристів. Однак, згідно зі статистичною методологією України, до показника «внутрішній туристичний потік» належать туристи, яких туристичні підприємства регіону направили на відпочинок у межах України, а тому застосовувати даний показник у розрізі регіонів неможливо.

Таким чином, основним показником, який відображає рівень конкурентоспроможності національного туристично-рекреаційного комплексу в розрізі регіонів, є кількість іноземних (в'їзних) туристів, що обслуговуються суб'єктами туристичної діяльності України (туристичними операторами та агентами). Таке становище свідчить про недосконалість сучасної системи державного статистичного спостереження процесу розвитку національного туристично-рекреаційного комплексу і реалізації його конкурентних переваг. На нашу

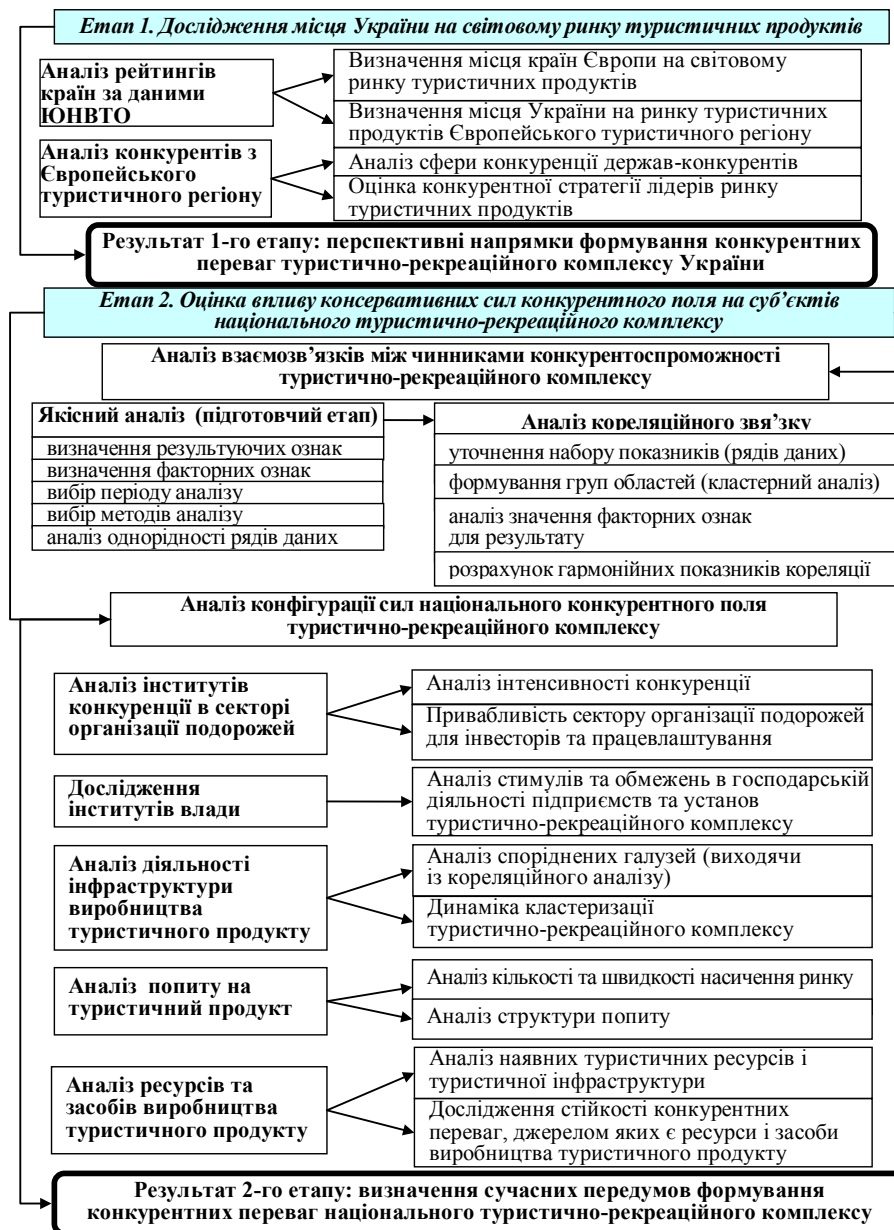

Рис. 2. Структурно-логічна схема оцінки національного туристично-рекреаційного комплексу щодо перспектив формування конкурентних переваг

Джерело: розроблено автором

думку, статистичні показники туристичної діяльності повинні відокремлено відображати результати діяльності (кількість туристів та розмір доходу) туристичних підприємств України з обслуговування вітчизняних та іноземних туристів, залежно від території споживання туристичного продукту: в Україні або за її кордоном; окрім того – чітко висвітлювати результати від здійснення рецептивної (організація прийому туристів в межах регіону) та ініціативної (формування туристичного потоку за межі регіону) туристичної діяльності.

Висновки та подальші дослідження. Процедур розробки будь-якої стратегії, програми (державного, регіонального, місцевого рівнів) необхідно розпочинати з детального аналізу, який спирається на доступні статистичні дані. У процесі формування конкурентних переваг національного туристично-рекреаційного комплексу виникають такі основні перепони, як: необхідність аналізу великого масиву даних, що носять не лише кількісну характеристику, але й якісну; недоступність більшості статистичних даних; взаємовплив аналітичних показників (важко визначити який із показників є результируючим). У статті запропоновано основні принципи методики оцінки визначеної проблеми, які спираються на системний аналіз і теорію конкурентних переваг. Важливим подальшим напрямом дослідження є пошук кількісних параметрів, які є доступними у вітчизняній статистиці, а також методів аналізу показників другого етапу запропонованої методики оцінки: інститутів конкуренції в секторі організації подорожей, інститутів влади, діяльності інфраструктури виробництва туристичного продукту, попиту на туристичний продукт, ресурсів та засобів виробництва туристичного продукту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Портер ; [Пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
2. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер ; [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 715 с.
3. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [Пер. с англ. под ред. В.Д. Щетинина]. – М. : Междунар. Отношения, 1993. – 896 с.
4. Портер М. Конкуренція / М. Портер [Пер. с англ.]. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
5. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія. – К. : КНЕУ, 2004. – 275 с.
6. Фатхутдінов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации : учебник [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 544 с.
7. Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андреева Г. П. Развитие розвального сектора туристической индустрии как засіб зміцнення туристичного потенціалу України // «Актуальні проблеми економіки». – 2010. – № 6(108). – С. 78-83.
8. Гонта О.І., Безуглий І.В. Наукові аспекти розвитку державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 3(27). – С. 23-30.
9. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : [курс лекцій] / О.В. Кустовська. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с.
10. Шарапов О.Д. Системний аналіз : навч.-метод. посібник [для самост. вивч. дисциплін] / О.Д. Шарапов, В.Д. Дербенцев, Д.Є. Семьонов. – К. : КНЕУ, 2003. – 154 с.
11. Туристична діяльність в Україні у 2013 році : статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 272 с.
12. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. – М. : ООО «ТК Велби», 2002. – 424 с.
13. Інформаційні матеріали Державного агентства України з туризму та курортів [Електронний ресурс] / Державне агентство України з туризму та курортів // Державне агентство України з туризму та курортів. – Офіц. вид. – Режим доступу : www.tourism.gov.ua.
14. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України // Державна служба статистики України. – Офіц. вид. – 2015. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. World Tourism Organization [Електронний ресурс] / UNWTO // UNWTO [офіційний сайт]. – 2015. – Режим доступу : <http://unwto.org>.